

RADIO KRIČAČ JE PRED 39 LETI Z ŽIVO BESEDO POZIVAL SLOVENSKI NAROD K UPORU

»Govori radio Osvobodilne fronte!«

Ob tiktakanju stare budilke, ki je bil znak za geslo »To je naš čas, ki prihaja« ter z opozorilom, da Slovencem govori radio Osvobodilne fronte, so se začele oddaje ilegalne radijske postaje Kričač. Od tistega dne, ko se je Kričač prvič oglasil v Ljubljani, je minilo 39 let.

Prva redna oddaja te edinstvene ilegalne radijske postaje ne le v Sloveniji, temveč tudi v vsej okupirani Evropi, je bila 17. novembra 1941 v Ljubljani, obdani z bodečo žico. Radia Osvobodilne fronte slovenskega naroda – Kričača italijanski okupatorji, kljub vsej moderni tehniki niso nikoli odkrili. Deloval je do 20. aprila 1942, ko so okupatorji v svoji nemoči v Ljubljani po-

brali vse radijske sprejemnike. Zato je Osvobodilna fronta sklenila, da Kričač preneha oddajati, saj poslušalci niso imeli nobene možnosti več, da bi ga lahko poslušali.

Centralni komite Komunistične partije Slovenije je že v stari Jugoslaviji ustvaril razmeroma širok tehnični aparat, ki je skrbel za tiskarne, ciklostilne tehnike in podobno, sredi leta 1941 pa je v se-

stavi svoje tehnike ustanovil radijski sektor. Za celotno partijsko tehniko in posebej za radijski sektor je bil zadolžen organizacijski sekretar CK KP Slovenije Tone Tomšič, ki je to nalogo zaupal Milku Goršiču in mu povedal, da vodi radijski sektor pri OF inženir Miloš Brelih. Kmalu so združili vse sile in delo skupaj nadaljevali. Radijski sektor je bil ločen od drugih organizacij narodnoosvobodilnega gibanja in ni imel nobene zveze z drugo tehniko. Radijski oddajnik so aktivisti OF imenovali Kričač in je odigral izjemno vlogo, ko je v srcu okupirane Slovenije v najbolj neverjetnih razmerah podžgal in razvnel upor in osvobodilni boj.

Sodelavci Kričača so postali inženir Marjan Vesenjaj, inženir Drago Hartner, inženir Rado Luznar, inženir Miloš Frelj, inženir Milan Osredkar, inženir Vida Lasič in drugi. Radijski oddajnik je izdelal inženir Rado Luznar. Do aprila 1942 je oddajal trikrat na teden in sicer v ponedeljek, sredo in v soboto. V prvem obdobju so se oddaje začele ob 20. uri, pozneje pa ob 19.45. Redne oddaje so trajale do 15 minut.

Izdelava oddajnika, delovanje Kričača in celotna organizacija povezana z radiom Osvobodilne fronte so potekali v globoki konspiraciji, ki so jo odlično zasnovali in urejali. Oddajnik je bil okupatorjem hud trn v peti. Poskusili so vse mogoče, da bi ga dobili v roke. Iskali so ga z

Od novembra 1941 do aprila 1942 je radio Osvobodilne fronte Kričač oddajal iz različnih krajev v Ljubljani. Znanih je 23 stanovanj oziroma hiš, iz katerih je Kričač oddajal. Naj jih naštejemo: Postojnska ulica 66, kopališče Ilirija, Vilharjeva cesta 2, Za gradom 1, Staničeva ulica 18, Kamniška ulica 46, Teslova ulica 3, Valjavčeva ulica 20, Parmova ulica 49, Novi trg 2, Cesta v Rožno dolino 24, Cankarjeva cesta 3, Reber 7, Prešernova 38, Bežigrad 13, Ilirska ulica 16, Štrekljeva ulica 6, Maistrova ulica 6, Njegoševa cesta 23, Gubčeva ulica 18, Slomškova ulica 16, Šibenška ulica 10 in Cigaletova ulica 5.

Prihodnje leto bo minilo 40 let, kar je v okupirani Evropi deloval edinstven radio, radio Osvobodilne fronte Kričač. Zato bi bilo primerno, da bi v okviru akcije obeleževanja zgodovinskih krajev iz NOB v Ljubljani postopno nadaljevali postavljanje spominskih obeležij oziroma plošč na hišah, iz katerih je oddajal Kričač.

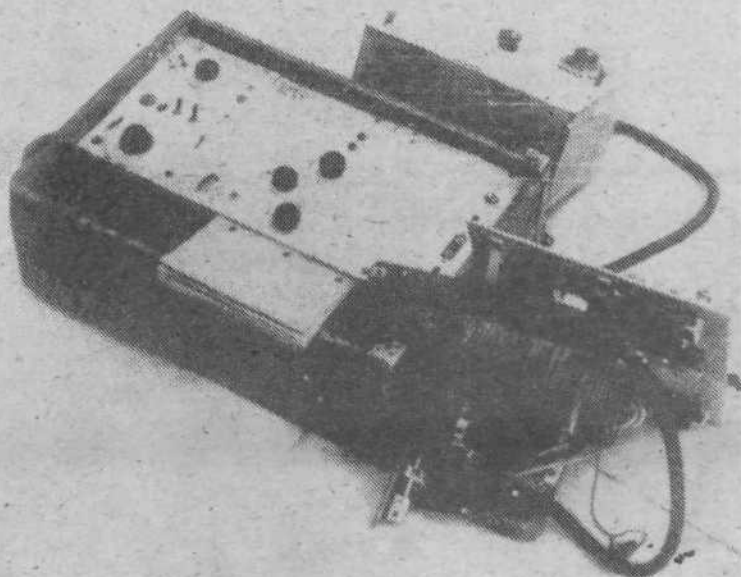
gonimetri, izklapljali električni tok po posameznih predelih Ljubljane; iskalo ga je več tisoč italijanskih vojakov. Toda aktivisti Kričača so se z oddajnikom izredno spretno ogibali vseh zaprek in zank, oddaje pa so redno potekale na vsesplošno veselje slovenskih domoljubov in ob vse večji togoti italijanskih oblastnikov. Aktivisti so stalno menjavali kraj oddajanja. Tako je danes znano, da je Kričač oddajal iz 23 stanovanj oziroma stavb.

Oddaje radia Kričač je pripravljalo uredništvo, v katerem so bili Prežihov Voranc, Fran Albreht, Rudolf Kobilič, Miro Jeršič in Jože Dolenc. Tekste je najpogosteje pregledoval Boris Kidrič. Uvodnemu delu so sledila poročila o položaju na frontah, bojnih partizanskih enot, pozivi v boj proti okupatorjem, poročila o nasilju okupatorjev, opozorila o protinacionalni vlogi pete kolone in bele garde. Radio je navajal imena izdajalcev, objavljali pozive italijanskim vojakom v italijansko, obveščal o akcijah narodne zaščite in podobno. Oddaje so se končale z gesli, s

himno, Prešernovimi verzmi in napovedjo prihodnje oddaje. Posebej znamenita je oddaja, ki je bila 9. februarja 1942. Posvečena je bila Francetu Prešernu, in je bila vnaprej napovedana v programu Kričača in ilegalnem Slovenskem poročevalcu ter je trajala polno uro. Izvršni odbor OF je razglasil 7. februar za slovenski narodni praznik. Oddaja je bila izreden uspeh sodelavcev radia Kričač, poslušalcem pa je potrdila vero v moč Osvobodilne fronte.

V tem sta bila tudi vloga in pomen radia Osvobodilne fronte. V ljudeh je utrjeval vero v zmago in jim vlivljal pogum za boj, krepil je narodni odpor in samozavest ter gradil enotnost in disciplino v vrstah Osvobodilne fronte. V zadnji oddaji se je Kričač poslovil od poslušalcev z napovedjo, da bo svoje oddaje obnovil na osvobojenem ozemlju in po vojni na valovih radia Ljubljana. Tako se je tudi zgodilo: pozno poleti 1944 je v Črnomlju začel delovati ROF – radio Osvobodilna fronta, ki se je iz Ljubljane ponovno oglasil 9. maja 1945, na dan osvoboditve.

MIKLAVŽ LIŠKA

Fotografija predstavlja, po izjavah sodelavcev ilegalnega Kričača, približno kopijo aparature, ki so jo uporabljali pri oddajanju v Ljubljani.

NAŠ GOST: DUŠKO KNEŽEVIČ

Pognal sem svoje druge korenine

Človek je kot drevo; nekje mora imeti svoje korenine. Pri tem ni nujno, da je to prav njegov rojstni kraj. Lahko je to kraj, v katerem človek dočaka zaključek svoje delovne dobe. Duško Knežević je, na primer, doma iz Bosanskega Petrovca. Kot starešina jugoslovanske ljudske armade je služboval v Nišu, Pirotu, Beogradu, Kopru in nazadnje v Ljubljani, kjer je po njegovih besedah pognal svoje druge korenine. Kot upokojeni polkovnik JLA se ukvarja z vrsto dejavnosti in v krajevni skupnosti Poljane ga prav vsi dobro poznajo.

Za to so tudi razlogi. Je koordinator družbenopolitičnih organizacij v krajevni skupnosti, član predsedstva krajevnih SZDL, podpredsednik kadrovske komisije pri tej organizaciji, je predsednik skupščine vojnih upokojencev v občini Center, sodnik porotnik.

– Kako zmorete držati vse te niti v rokah?

»Vedno sem bil delaven in svojih delovnih navad človek ne more pokopati v trenutku, ko se upokoji. Tako lahko naprej koristim naši skupnosti in čas mi ne teče v prazno,« je rekel preprosto človek, ki ima za seboj hude vojne čase, najtežje trenutke naše partizanske vojske, kajti Duško Knežević se je osebno udeležil slovitih bitke na Sutjeski in na Neretvi. Danes je podpredsednik sekcije teh borcev in nje-

gova skrb je, da se vsako leto srečujejo in obujajo spomine na tisto obdobje. Verjetno ni treba posebej povedati, da je naš gost nosilec partizanske spomenice ter nekaterih drugih visokih priznanj.

Seveda pa se vse njegovo delo ni začelo z upokojitvijo; z družbenopolitičnim delom se je Duško Knežević že prej ukvarjal. Med drugim je bil tudi sekretar opolnomočenik CK Jugoslavije za ljubljansko armadno območje. Tako Ljubljano dobro pozna.

»V Slovenijo sem prišel po službeni dolžnosti, srce pa je odločilo, da v njej ostanem. Ženo se ne bi hotela ločiti od svojih dveh hčerk in dveh vnukov.«

– Vaša krajevna skupnost Poljane je zdaj manjša, ker ste se nedavno tega razdelili na dve skupnosti. Kako bi ozna-

čili to vašo skupnost?

»To je razgibana skupnost, saj ljudje v njej delajo in odločajo kot je prav in jih ni potrebno posebej opozarjati na dolžnosti. Seveda pa so med nami tudi takšni, ki se ne znajo ali nočejo vključiti. Družbenopolitične organizacije so prav tako živahne in moje delo z njimi je prijetno.«

»Sicer pa je to predvsem krajevna skupnost šol, saj imamo kar 12.000 dijakov, ki se vsakodnevno srečujejo prav pri nas. Poleg tega so tu še trije dijaški domovi. To nam pomlaja krajevno skupnost, v kateri je od 5000 prebivalcev kar 800 upokojencev. Moram reči, da so mladi dokaj aktivni. Pridno delajo v mladinski organizaciji, v športnem društvu, v kulturnem društvu Tomo Brejc, v taboriški organizaciji,« je našteval Duško Knežević in dodal, da pa, seveda, vse ne teče kot po medu, kajti tudi denarno niso na najboljšem, saj v krajevni skupnosti ni industrije, kar predstavlja tudi oviro hitrejšemu razvoju krajevnih skupnosti.

– Problemi?

»Nihče ni brez njih. Dolgo smo se ukvarjali z Ambroževim trgom. Težave nam je povzročala rekonstrukcija

Poljanske ceste, medtem ko nas bo stara Čukarna z vsemi svojimi zapleti in razpleti še naprej težila, čeprav se je v zadnjih letih veliko spremenilo.«

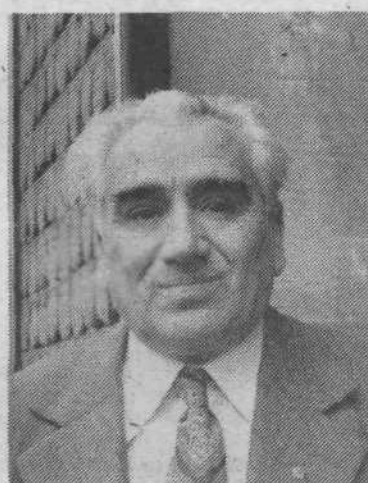
– Česa pogrešate?

»Manjka družabnega življenja. Lahko bi imeli več kulturnozabavnih prireditev, več družabnih in športnih srečanj, da se ljudje ne bi zapirali vase in med svoje štiri stene. Medsebojni odnosi so še vedno stroji, ki včasih hudo škriplje. Čaka nas še veliko dela, preden bomo zanj našli pravo mazilo,« je razmišljal in pri tem meril tudi sosedsko pomoč, ki je nekoč že lepo delovala, potem pa je zamrla.

– Kaj vas moti?

»Odnos prenekaterih mladih do okolja. Uničujejo nam koške za smeti, hodijo po zelenicah, kvarijo klopi, mečejo smeti, kar pa počenjajo tudi starejši.«

Njegov obraz se je nekoliko razvedril, ko je povedal, kako so občani spomladi obrezali drevje, zasadili cvetje, posejali travo in tako uredili okolico pred svojimi domovi. Žal ne vsi, a zgleda so tu in ti vlečejo. Seveda je bil med njimi tudi sam. Hotel je dokazati, kako je ljudem samo potrebno pokazati pot in sledili ji bodo,

»V Slovenijo sem prišel po službeni dolžnosti, srce pa je odločilo, da v njej ostanem...« je povedal Duško Knežević.

četudi počasi. A počasi se prav tako daleč pride.

Vse to naš gost dobro ve. Pozna ljudi, pozna naš družbenopolitični sistem in njegove cilje. Ko smo ga za konec povprašali, kaj si želi, je dejal:

»Da bi šel naš razvoj samoupravne socialistične dežele naprej tako kot doslej, da bi naprej krepili bratstvo in enotnost in da bi končno padli krajevni, občinski in republiški plotovi, ki včasih kapnejo kapljice pelina med naše odnose.«

ALBINA P. ADAMIČ